

Arqueologia subaquàtica a Catalunya i legislació

Xavier Nieto

Museu d'Arqueologia de Catalunya
Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya

És necessari recordar que els primers intents de fer arqueologia subaquàtica, tal com l'entenem avui en dia, es van portar a terme el 1950 a Albenga (Itàlia) i el 1952 al Grand Congloué (França), i que no és fins al 1960, amb l'excavació de Cap Gelidonya (Turquia), que es posen les bases de l'arqueologia subaquàtica actual.

Estem parlant, per tant, d'una activitat que té una trajectòria de quaranta anys durant els quals, lògicament, s'ha produït un procés de reflexió sobre tots els aspectes relacionats, des dels purament tècnics i metodològics fins als científics i legals. Però aquest procés s'ha produït d'una manera accelerada, al fort ritme que marquen els avanços tecnològics que han fet més fàcil l'accés de l'home al fons de les aigües i al fort ritme de les activitats on pràcticament tot s'ha de fer. Aquest ritme vertiginós no ha estat seguit ni per les administracions que tenen competències sobre aquest tema ni, i com a conseqüència d'això, per les legislacions nacionals i internacionals.

A Espanya aquesta situació és més patent atès que no es comença a entrar en l'òrbita de l'arqueologia subaquàtica actual fins a la dècada dels anys vuitanta amb un retard de més de vint anys respecte d'altres països del nostre entorn cultural.

Malgrat que el reglament de la llei de 1911 ja preveia la protecció de les restes arqueològiques subaquàtiques i que en la dècada dels setanta es creen els Patronatos de Excavaciones Arqueológicas Submarinas (Mallorca, Cartagena, Girona i Ceuta), no és fins a la dècada dels vuitanta que s'inicia l'etapa actual de l'arqueologia subaquàtica espanyola. Primer amb la creació de dos organismes tècnics, un a Cartagena i un altre a Girona, i després amb la promulgació de la llei 16/1985 del 23 de juny del Patrimoni Històric Espanyol. D'aquesta manera, i per primera vegada, es disposa d'un instrument legal i dels tècnics i els mitjans per actuar sobre el patrimoni cultural subaquàtic.

■ LA LLEI 16/1985 DE 25 DE JUNY, DEL PATRIMONIO HISTÓRICO ESPAÑOL

Aquesta llei té el valor d'atorgar al patrimoni arqueològic subaquàtic el mateix nivell de protecció que al terrestre, i

això que, com a plantejament teòric, significa un avenç molt considerable, amagava i encara avui arrossega alguna mancança important en la pràctica, segurament com a conseqüència de la situació del país en el moment de l'elaboració d'aquesta llei.

D'una banda, existia un estira i arronsa en el traspàs de competències a les comunitats autònomes i entre els ministeris, i immediatament es va fer patent les diferències entre aquells que opinaven que les autonomies podien actuar a l'espai marítim –atès que havien estat transferides les competències sobre arqueologia– i aquells que opinaven que la competència sobre aigües marítimes corresponien al govern central¹ i feien servir l'article 12 de la Llei 28/1969 sobre costes per defensar que, en l'extracció d'objectes d'interès arqueològic, intervindrien el ministeri d'Educació i Ciència i el de Marina. Dos incidents, a Andalusia i Galícia, van posar fi a aquesta discussió bizantina, que va trobar la solució legal a la Llei 22/1988 de 28 de juliol sobre costes. Però aquest fet té el valor de documentar-nos que la pràctica de l'arqueologia subaquàtica s'insereix en el vast i complex món de la legislació sobre el mar i també en el camp d'actuació de les confederacions hidrogràfiques.

D'altra banda, i personalment, creiem que allò que més va condicionar el redactat d'aquesta llei va ser que a començament dels vuitanta l'arqueologia subaquàtica espanyola estava naixent.

Malgrat que ja s'hi estava treballant des d'anys anteriors, el Museo y Centro Nacional de Arqueología Submarina, depenent del ministeri i situat a Cartagena, es va inaugurar el 1982. La Diputació de Girona va disposar d'una estructura d'arqueologia subaquàtica a partir del 1981, que esdevindria el 1992 el Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya, depenent del departament de Cultura. El Centre d'Arqueologia Subaquàtica de la Comunitat Valenciana es va crear el 1996 i un any més tard va néixer el Centro de Arqueología Subacuática del Instituto Andalúz de Patrimonio Histórico.

És a dir, que en el moment del redactat de la Llei 16/1985, només existien a Espanya dos o tres arqueòlegs subaquàtics professionals, i l'experiència en la gestió

d'aquest patrimoni, tant en el camp jurídic com en l'arqueològic i l'administratiu, era realment escassa.

Probablement per aquestes raons el legislador, preocupat pel terrible espoli de què va ser víctima aquest patrimoni durant els anys seixanta i setanta, va considerar oportú igualar el nivell de protecció del patrimoni arqueològic terrestre i subaquàtic. És prova d'aquella situació el fet que a començament del anys vuitanta el cent per cent dels jaciments arqueològics subaquàtics coneguts a Catalunya havien patit tan altíssim grau d'espoliació que el 90% era totalment inservible per a un treball de recerca històrica. La premsa va xifrar en més de 5.000 milions de pessetes de l'època el valor en el mercat negre d'allò espoliat únicament a la Costa Brava.

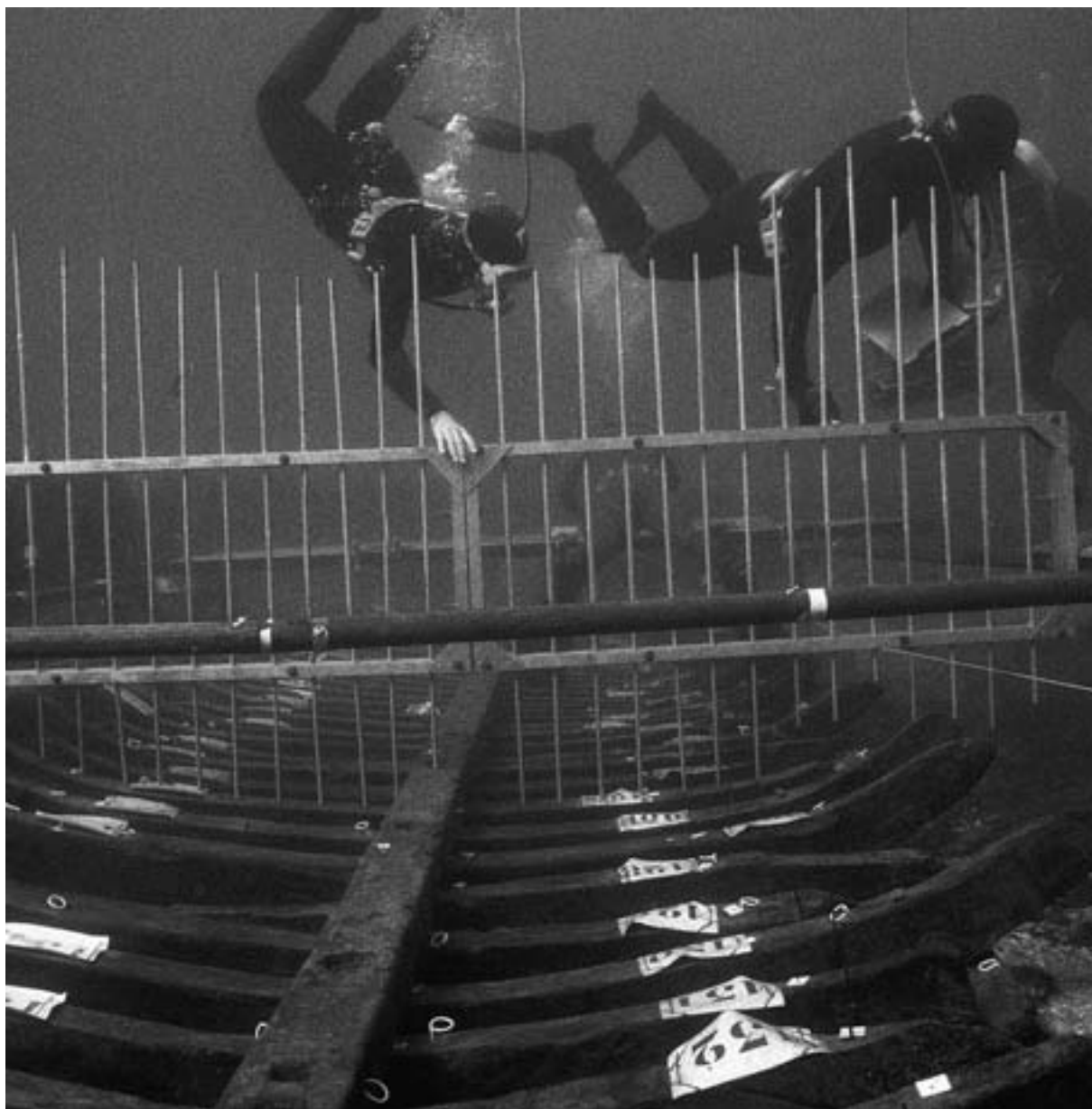
És cert que amb aquesta llei i les autonòmiques i amb el Codi Penal vigent s'obté un alt nivell de protecció al patrimoni cultural subaquàtic, però també és cert que igualar dues coses amb una problemàtica diferent fa oblidar problemàtiques específiques.

Allò cert és que només cal fer una simple ullada a la Llei 16/1985 per veure que el legislador tenia molt present la legislació sobre el sòl o sobre urbanisme, però que no van preveure les particularitats del medi aquàtic, les peculiaritats intrínseques d'aquest patrimoni cultural i el vast món de la legislació marítima² i això repercuteix en l'actuació quotidiana sobre aquest patrimoni i impedeix la total consecució dels objectius de la llei. Probablement seria beneficiós un reglament que tingués en compte aquestes peculiaritats o fins i tot una llei específica que ens apropés a la situació legal d'altres països com França, que disposa d'una llei d'aquest tipus des de 1961 i actualitzada el 1989 (*loi n.89/874 du 1 décembre 1989, relative aux biens culturels maritimes...*), Anglaterra (1973), Noruega (1951), etc.

■ LA SITUACIÓ A CATALUNYA

L'esperit de la llei 16/1985 en allò referent a l'arqueologia subaquàtica, afortunadament amb algunes excepcions puntuals, s'ha reflectit en les posteriors legislacions sobre patrimoni promulgades per les autonomies i en concret a Catalunya.

L'arqueologia subaquàtica requereix especialistes i un marc legal que tingui en compte les seves peculiaritats.

Per posar un exemple, la Llei 16/1985 oblida que els materials arqueològics subaquàtics inicien, en el moment de l'extracció, un procés de degradació que en pot produir, en el cas del material orgànic, la destrucció total en només quatre o cinc hores. Afortunadament la Llei 9/1993 de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català preveu aquesta especificitat i estableix que en cas d'una troballa arqueològica subaquàtica ha de romandre en el seu emplaçament originari. Oblida la legislació que mentre un jaciment arqueològic terrestre ocupa un lloc geogràfic concret que té una evolució històrica determinada, un vaixell enfonsat és la conseqüència d'un accident, i el seu carregament, transformat en patrimoni cultural, pot no tenir cap relació amb la història del municipi, de la comarca i en ocasions ni tan sols del país on es produeix l'enfonsament. Això obliga, per a l'aprofitament social d'aquest patrimoni, que és la finalitat última de qualsevol Llei de patrimoni cultural, a disposar d'unes solucions que hauran de tenir el seu reflex, per exemple, en la normativa sobre dipòsit de materials arqueològics o sobre el seu aprofitament museogràfic.

La Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català en el seu article 1 diu que: «És objecte d'aquesta Llei la protecció, la conservació, l'acreciment, la investigació, la difusió i el foment del patrimoni cultural català».

Per a allò que ens interessa, a l'article 46 s'estableix que: «Els béns mobles i immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica integren el patrimoni arqueològic català». S'obvia qualsevol al·lusió al tema subaquàtic, la qual cosa és normal atès que queda inclòs, i aquest tema se cita a l'article següent, el 47, quan es diu: «La realització en l'àmbit territorial de Catalunya d'intervencions arqueològiques i paleontològiques, terrestres o subaquàtiques requereix l'autorització prèvia del departament de Cultura...». Són

aquesta i la que trobem a l'article 51 les úniques dues mencions explícites del tema que ens ocupa. En concret es diu a l'article 51: «El descobridor de restes arqueològiques ha de fer lliurament del bé en el termini de quaranta-vuit hores (...) llevat que es tracti d'una troballa subaquàtica, en el qual supòsit l'objecte ha de romandre en l'emplaçament originari...».

Aquesta llei estableix que es regularà els requisits que han de complir les actuacions arqueològiques i així ho fa el Decret 231/1991 de 28 d'octubre, sobre les intervencions arqueològiques, on s'especifica que tant en la documentació de sol·licitud com en la memòria: «en el cas que la intervenció sigui subaquàtica també s'ha d'especificar la profunditat del jaciment i les característiques dels fons».

Per assumir les seves competències sobre el patrimoni cultural subaquàtic i per donar resposta a aquesta problemàtica específica, el departament de Cultura va publicar el Decret 237/1992 de 13 d'octubre, de creació del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de la direcció general del Patrimoni Cultural, encomanant-li les funcions de l'inventari, la protecció, la conservació, l'estudi i la difusió del patrimoni arqueològic de Catalunya que es

troba submergit en aigües costaneres i interiors. En virtut del Decret 365/1996, de 12 de novembre, el Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC) queda adscrit al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

A Catalunya el patrimoni cultural subaquàtic a més de ser regulat per la legislació específica, ho és per lleis estatals, especialment la Llei 22/1988, de 28 de juliol, de Costas, la Llei 27/1992, de 24 de novembre, de Puertos del Estado y de la Marina Mercante i el Codi Penal.

Especialment important és la Llei de Costas atès que, i això es una impressió personal, creiem que es va aprofitar l'avinentsa per solucionar algunes mancances que presentava la Llei del patrimoni del 85. Així, ja entre els

objectius de la llei de Costas se cita, com un d'ells: «Regular la utilización racional de estos bienes en términos acordes con su naturaleza, sus fines y con el respeto al paisaje, al medio ambiente y al patrimonio histórico».

Ja hem citat la transcendència de la Disposición Final Primera: «Las funciones de las administraciones del Estado en el mar territorial, aguas interiores, zona económica y plataforma continental en materias de (...) extracciones de restos, protección del patrimonio arqueológico nacional, investigación (...) se ejercerán en la forma y por los departamentos u organismos que las tengan encomendadas a la entrada en vigor de la misma...»

A l'article 114 s'estableix que: «Las comunidades autónomas ejercerán las competencias que, en las materias (...) y demás relacionadas con el ámbito de la presente ley, tengan atribuidas en virtud de sus respectivos estatutos».

D'aquí es dedueix, i no és una qüestió menor tenint en compte l'evolució tecnològica i alguns incidents internacionals, que en el tema que tractem la Generalitat de Catalunya té competències en la zona maritimoterrestre, amb les platges; en el mar territorial i les aigües interiors i, finalment, en la plataforma continental.

En virtut del Conveni de Ginebra de 1958 signat per Espanya el 1971 i seguint les definicions del Reial Decret 2510/77, com a mínim aquestes competències s'estenen fins a 200 metres de fondària, però si no anem tan lluny i ens cenyim exclusivament al concepte de mar territorial i els seu límit de les 12 milles i dels aproximadament 550 quilòmetres de longitud de la costa de Catalunya, les competències del departament de Cultura s'estenen en una superfície al voltant de dotze mil quilòmetres quadrats, que no és una superfície petita comparat amb els aproximadament trenta mil de superfície terrestre. En aquesta zona marítima, fins avui, s'han catalogat 690 llocs d'interès arqueològic.

■ EXPERIÈNCIA JUDICIAL

Des de 1985 fins avui, i relacionat amb el patrimoni cultural subaquàtic, s'han portat a terme a Catalunya tres ac-

tuacions judicials executades per la justícia espanyola i una per la francesa:

1. El 10 de febrer de 1985, personal del CASC va sorprendre sota l'aigua un submarinista que amb una picola havia fet un forat sobre el jaciment Culip IV, en fase d'excavació des de feia dos anys i que ja havia tingut àmplia repercussió en els mitjans de comunicació. Se li va requisar un sac amb material arqueològic. La Diputació de Girona va presentar una denúncia davant del jutjat de Figueres, que va sobreseure el cas. En desconec els detalls judicials.

2. El 24 de febrer de 1985, durant un registre domiciliari, la Guàrdia Civil troba a casa d'un submarinista trenta-tres àmfores i objectes arqueològics que són requisats i dipositats als magatzems del CASC. La Guàrdia Civil presenta una denúncia al jutjat número 2 de la Bisbal. Per sentència de 27 de gener de 1988 de l'Audiència Provincial de Girona s'absol l'acusat del delicte d'apropiació indeguda i se'l condemna per un delicte de recaptació a una pena de dos mesos d'arrest major, una multa de 30.000 pessetes i es decideix que vuit dels trenta-tres objectes requisats quedin a disposició del patrimoni de l'Estat i que la resta sigui retornada a l'acusat.

3. El 14 de novembre de 1990 els Mossos d'Esquadra requisen dues àmfores que són dipositades als magatzems del CASC i presenten una denúncia davant del jutjat número 2 de la Bisbal. El 3 de juny de 1991 el jutjat ordena tornar les àmfores al denunciat atès que ha presentat una factura de compra d'aquestes dues peces arqueològiques. Aquí s'acaba l'actuació policial i judicial.

4. Per poc freqüent i per les peculiaritats d'aquest cas cal parlar d'una actuació de la policia i la justícia francesa sobre el patrimoni cultural subaquàtic català. El 23 de gener de 1987, i durant un registre rutinari de carreteres, la policia francesa detecta una furgoneta amb cinc àmfores i durant els tràmits policials s'estableix que havien estat extretes de les aigües de l'illa coneguda com Massa d'Or, al cap de Creus (Cadaqués, Alt Empordà) i van quedar dipositades a Nîmes, a les dependències de la Direction Régionale de Douanes, que les posa a disposició de l'organisme francès d'arqueologia subaquàtica, la Direction des Recherches Archéolo-

giques Sous-Marines (DRASM) del Ministère de la Culture. El director de la DRASM, amb una actitud totalment lloable, addueix que França havia signat el 19 de novembre de 1984 la convenció de la UNESCO sobre l'exportació, importació i el canvi de propietat il·lícita dels béns culturals, l'article 16 de la qual estableix la restitució i repatriament dels béns culturals exportats il·lícitament.

D'acord amb això, i després de gestions del departament de Cultura davant del ministeri de Cultura, en un temps sorprenentment ràpid, amb un transport especial i sense càrrecs econòmics, el consolat d'Espanya a Nimes va fer arribar aquestes àmfores al Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya.

■ L'APLICACIÓ DE LA LLEI

És cert que la qualitat d'una llei, a més a més de per la bondat dels seus objectius, s'ha de valorar pel seu realisme i el seu grau de ser portada a la pràctica, i en aquest tema hi té molt a veure la posició institucional, que entre d'altres coses es reflectirà en els mitjans que es posin a l'abast per al compliment d'aquesta llei. En aquest sentí, la Generalitat de Catalunya es va dotar del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya, i va ser pionera entre les comunitats autònomes que posteriorment han seguit aquesta iniciativa.

Intentarem aportar algunes idees sobre la bondat d'aquesta legislació analitzada des de l'òptica de les actuacions quotidianes sobre el patrimoni cultural subaquàtic, i per això establim com a actuacions habituals les següents:

1. La prospecció i catalogació
2. La investigació i difusió
3. La protecció i conservació

□ ARQUEÒLEGS O ANTIQUARIS?

Abans d'entrar en el tema enunciat, un pas previ és recordar el que creiem que és la idea bàsica de qualsevol actuació sobre el patrimoni arqueològic.

Actualment cap arqueòleg ni cap museu que mereixi aquest nom no té com a objectiu últim emplenar amb ob-

jectes antics les vitrines i magatzems. Aquesta visió dinovena d'arqueologia i museu ha deixat pas a una concepció de l'objecte com un document històric portador d'una informació potencial sobre el grup humà relacionat amb ell. La informació que l'arqueòleg obté no procedeix tant de l'estudi de l'objecte en ell mateix com de l'estudi del conjunt, del marc microespacial, fins i tot de la posició en què apareix aquest objecte o de les característiques geològiques del terreny que el conté.

En un cas d'espoli allò greu no és que desapareguin una, dues o cent àmfores, de les quals probablement en tindrem dotzenes o centenars d'exemplars idèntics en els magatzems dels museus, allò greu és que s'ha alterat un conjunt únic i irrepetible, s'han eliminat les proves de l'activitat humana en un lloc i en un moment concret i mai més la humanitat no podrà tenir la informació que s'ha perdut.

La legislació actual fa un esforç enorme per avançar cap a aquesta concepció actual del patrimoni arqueològic, però encara no és un principi totalment assumit i interioritzat i en la pràctica continua sent molt forta la visió de la peça arqueològica com a objecte emblemàtic, mític i vàlid *per se*.

No estem prenent posició davant del mercat d'antiguitats, únicament defensem que un objecte arqueològic no és el mateix que un objecte d'antiquari.

□ PROSPECCIÓ I CATALOGACIÓ

És obvi que per actuar sobre el patrimoni arqueològic un pas previ és saber on es troba i en quines condicions. És a dir, disposar d'una correcta carta arqueològica. Qualsevol persona sap o intueix que la problemàtica, la metodologia, les dificultats i el cost econòmic de fer la carta arqueològica subaquàtica de Catalunya no té res a veure amb la problemàtica, la metodologia, les dificultats i el cost econòmic de fer la carta arqueològica terrestre.

Aquesta tasca s'ha de fer amb iniciatives públiques i facilitant i fomentant les privades, i en aquest sentit la legislació estableix:

«El descobridor de restes arqueològiques ha de fer lliurament del bé en el termini de quaranta-vuit hores (...) llevat que es tracti d'una troballa subaquàtica, en el qual

supòsit l'objecte ha de romandre en l'emplaçament originari...» (article 51.3).

Si el descobridor actua legalment té dret, segons l'article 51.4, que remet a la legislació estatal, en concret a l'article 44.3 de la llei 16/1985 i altra legislació específica, a: «El descubridor y el propietario del lugar en que hubiese sido encontrado el objeto tienen derecho, en concepto de premio en metálico, a la mitad del valor que en tasación legal se le atribuya, que se distribuirá entre ellos por partes iguales...».

En primer lloc ja és significatiu que, en la pràctica, el premi s'estableixi segons el valor de l'objecte i no segons el seu interès científic, cosa que entra en contradicció amb l'esperit de la llei i amb acords internacionals acceptats per Espanya, en concret amb l'article VIII de l'annex de la recomanació 848 del Consell d'Europa, que diu que el premi ha d'anar en relació amb les característiques de l'objecte o del jaciment i no forçosament amb el seu valor comercial. D'altra banda, i atès que la troballa es fa en un domini públic com és el mar, el descobridor tindria dret únicament a un 25% del valor de l'objecte.

En el cas de no fer la declaració de descobriment, es confiscarà l'objecte i s'aplicaran les sancions corresponents.

Aquestes mesures són pràcticament les mateixes que hi ha en vigor des de la legislació de 1933, i des d'aleshores s'han mostrat ineficaces, almenys, en el medi aquàtic perquè:

- La declaració d'un vas de ceràmica és excessivament complexa, lenta i de resultat incert.
- La gratificació econòmica no és atractiva i inferior al preu de l'objecte en el mercat negre.
- El desenvolupament del país i la mentalitat de les persones fa que sigui molt més atractiva la possessió de l'objecte com a element decoratiu i sobretot de prestigi que la gratificació econòmica.

El dipòsit legal podria ser una solució, però no es pot fer de manera indiscriminada, i aquí tindríem un primer focus de problemes i no tots els tècnics i institucions estan d'acord en una solució d'aquest tipus. Probable-

ment una reflexió sobre aquest tema no seria un treball estèril.

La novetat aportada per la llei 9/1993 en el sentit que les troballes subaquàtiques han de romandre en el seu emplaçament és una bona solució, atès que evita el deteriorament o la destrucció de l'objecte, tal com hem comentat, i perquè soluciona un greu problema amb què ens trobàvem anteriorment. Al mar és pràcticament impossible sorprendre l'espoliador en la comissió del delicte, que es detecta en el moment de l'arribada al port de les embarcacions. Abans l'actuació policíaca solia restar aturada en el moment en què el submarinista, detectat amb un àmfora, adduïa que es tractava d'una troballa casual i que ja tenia previst, dintre del termini que concedia, i que encara concedeix la legislació estatal, anar a fer la declaració de la troballa.

Malgrat els beneficis d'aquesta norma, crea dos buits:

- Les barques d'arrossegament amb els seus ormeigs han causat tradicionalment una enorme destrucció dels vaixells enfonsats, normalment de manera accidental, però també en ocasions amb la intenció de recuperar material arqueològic.
- La superfície del mar és plana i uniforme, i fins i tot volent complir la llei i disposant dels moderns sistemes de localització per satèl·lit (GPS), no sempre és fàcil retornar al lloc exacte d'una troballa arqueològica, i les institucions han de tenir els mitjans i prou celeritat per donar resposta a les declaracions.

Allò cert és que en aquest moment no hi ha totes les mesures necessàries per tenir accés a la informació de les nombrosíssimes troballes casuals.

En aquest sentit, durant l'estiu de 1999 s'ha posat en marxa una campanya publicitària, dirigida especialment a submarinistes i pescadors, que, sota el lema «SOS», pretén incentivar la declaració de les troballes casuals.

Però per prospectar i catalogar aquest patrimoni és previ primer navegar i després arribar al fons de les aigües amb una normativa i una legislació que no es va redactar pensant en la problemàtica de l'arqueologia subaquàtica, ni tan sols de la recerca científica en general, i un bon exemple d'això el tenim en la inexistència del tí-

L'estiu del 2000 la col·laboració entre CASC i Empúries del Museu d'Arqueologia de Catalunya va permetre per prime-

ra vegada a Espanya l'obertura al públic d'un jaciment arqueològic submarí, convençuts que la difusió i gaudi públic

del patrimoni cultural subaquàtic és un mètode excel·lent per col·laborar en la seva protecció.

tol i d'un programa de formació del busseig científic i en els canvis de les ordres.

De fet l'Ordre del 14 d'octubre de 1997 «por la que se aprueban las normas de seguridad para el ejercicio de actividades subacuáticas» en establir que les normes de seguretat aplicables als treballs científics realitzats sota l'aigua eren les mateixes que les aplicades al busseig professional, va originar tal cúmul d'inconvenients que va ser necessària la publicació de l'Ordre de 20 de juliol del 2000 «por la que se modifican las normas de seguridad para el ejercicio de las actividades subacuáticas...» i preveure les peculiaritats del busseig científic.

□ INVESTIGACIÓ I DIFUSIÓ

És cert que en el seu objectiu últim, la recerca històrica, coincideixen l'arqueologia terrestre i la subaquàtica, però és cert també que arriben a aquest objectiu per camins diferents i que l'arqueologia subaquàtica té camps d'investigació que li són específics, com l'arquitectura naval, l'organització del comerç i del transport marítim, l'explotació de recursos naturals marítics i tot allò relacionat amb el mar en èpoques preterites. Això obliga que l'arqueòleg subaquàtic tingui una cultura que és pròpia de la seva activitat professional i que es complementa amb la necessària per actuar en un medi peculiar com és l'aquàtic.

La possessió d'aquesta cultura garantirà que l'actuació tècnica sobre aquest patrimoni es faci de manera correcta, però cap universitat espanyola no preveu en els plans d'estudi la formació d'aquests tècnics, i únicament la Universitat de Barcelona ha inclòs en el pla docent una assignatura quadrimestral i optativa amb el títol Arqueologia Nàutica i Subaquàtica.

L'article 3 del Decret 231/1991, que regula les intervencions arqueològiques en el moment d'establir qui pot sol·licitar una autorització per portar a terme una intervenció arqueològica, diu que, entre d'altres, «els particulars que posseeixin la titulació adequada...»

L'única diferència entre una sol·licitud d'intervenció arqueològica terrestre i una d'intervenció subaquàtica és que en aquesta última «també s'ha d'especificar la pro-

funditat del jaciment i les característiques del fons...» (article 5).

□ PROTECCIÓ I CONSERVACIÓ

Les causes principals de destrucció del patrimoni cultural subaquàtic són generades per la pràctica incorrecta de tres activitats:

- L'explotació dels recursos naturals, especialment la pesca amb ormeigs d'arrossegament.
- L'activitat turísticoesportiva i en especial la pràctica incorrecta del submarinisme i de la utilització de les platges.
- Les obres públiques i especialment la construcció i dragatge de ports i esculleres, la construcció d'emissaris i la regeneració de platges.

La llei de Costas ja estableix en el seu article 63 que «para otorgar las autorizaciones de extracción de áridos y dragados, será necesaria la evaluación de sus efectos sobre el dominio público marítimo-terrestre, referida tanto al lugar de extracción o dragado como al de descarga en su caso».

I la llei 27/1992, de Puertos del Estado y de la Marina Mercante, és encara més explícita, atès que en el seu article 62 estableix que «los proyectos de dragados portuarios, incluso los ejecutados por la Autoridad Portuaria, incluirán un estudio (...) sobre la posible localización de restos arqueológicos. Se solicitará informe de las administraciones competentes en materia de pesca y arqueología».

Aquesta legislació hauria de ser suficient per evitar les destruccions originades per les obres, generalment públiques, portades a terme al medi marí. Probablement en aquestes obres existeix una manca de comunicació entre les diverses administracions implicades, segurament com a conseqüència d'una manca de pràctica.

Més difícil és solucionar el tema de les barques d'arrossegament. La declaració d'espais d'interès arqueològic que preveu la llei no sembla una solució gaire factible i efectiva, i a més a més podria generar un efecte negatiu en atraure a la zona molts espoliadors submarins. Tam-

poc no sembla de fàcil solució l'espòli portat a terme per submarinistes, i més amb la migradesa de mitjans disponibles. En la actualitat, únicament el Grupo de Especialistas en Actividades Subacuáticas de la Guardia Civil disposa de personal i de mitjans per fer una actuació directa sobre els jaciments.

Malgrat tot, resta una gran tasca per fer en el camp de la difusió d'aquest patrimoni per arribar a una sensibilització favorable a la seva conservació.

NOTES

1 No podem oblidar que una llei és fruit del seu temps i que els vertiginosos canvis de la societat actual fan escurçar la nostra memòria històrica. Convé recordar la situació d'aquest país en el moment de la promulgació d'aquesta llei; farem servir una entrevista al senyor Manuel Fernández Miranda, director general del ministeri de Cultura quan es va redactar aquesta llei, en la qual es pot llegir: «Hi ha qui manté que la majoria de decrets de transferències a les autonomies són inconstitucionals, ja que superen els límits permesos per la Carta Magna, i que les lleis successives, fins i tot la del patrimoni històric, han de reconduir la situació retallant les atribucions autonòmiques». MARC-7, «El patrimoni històric: gènesi d'una llei», *El Món*, 257, (27-3-87), pàgs. 38-41.

2 Aquesta situació no sembla ser exclusiva del patrimoni cultural subaquàtic, atès que se li podria aplicar un paràgraf sencer de l'Exposición de Motivos que es fa en la llei 22/1988, de 28 de juliol, de Costas, aquell que diu: «A esta situación se ha llegado, en general, en actuaciones inconexas, sin la necesaria coordinación entre la legislación del dominio público marítimo y la del suelo, sin tener en cuenta la interacción tierra-mar, ni la necesidad de establecer medidas que garanticen la conservación de estos espacios singularmente sensibles al deterioro».